

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ ВИХОВАНOSTI ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

А Досліджені критерії вихованості особистості майбутнього вчителя у здоров'язбережувальному середовищі вищого навчального закладу, що характеризуються засвоєнням знань, умінь, навичок, звичок, якостей і властивостей, що реалізуються в діяльності, розкриті їхні показники і рівневі характеристики з метою проведення діагностичних зрізів для оцінювання стану та рівня вихованості майбутніх фахівців, а також підбору ефективних форм, методів і прийомів виховання у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: особистість майбутнього вчителя; здоров'язбережувальне середовище вищого навчального закладу; критерії, показники, рівні вихованості особистості майбутнього вчителя

Актуальність проблеми. Проблема виміру та оцінювання вихованості особистості майбутнього вчителя у здоров'язбережувальному середовищі вищого навчального закладу (ВНЗ) є пріоритетною як у нашому дослідженні, так і в педагогічній науці в цілому. Діагностика вихованості – це процес виявлення рівня вихованості особистості, особливостей прояву її якостей. Критерії вихованості – це теоретично розроблені показники рівня сформованості різних якостей (колективу).

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Системний аналіз літератури переконує, що нині триває новий етап у науковому дослідженні феномена здоров'я. Особливої актуальності набувають дисертаційні дослідження сучасних науковців (В. Бобрицька, О. Вакуленко, С. Гаркуша, В. Горашук, Н. Завидівська, С. Лапаєнко, Ю. Палічук), у яких розкриваються різні аспекти формування культури здоров'я та здорового способу життя. Нині можна констатувати наявність великої кількості досліджень у галузі збереження здоров'я в умовах навчальних закладів і підготовки педагогів до здійснення здоров'язбережувальної діяльності. Проблему здоров'язбережування сучасної молоді досліджували І. Анохіна, Г. Апанасенко, Н. Башавець, Т. Бойченко, Л. Ващенко, Т. Воронцова, Л. Горяня, В. Грушко, Т. Денисовець, М. Карпенко, Д. Лисенко, В. Оржеховська, П. Плахтій, В. Тевкун, В. Ткаченко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Необхідність дослідження особливостей виховання особистості майбутнього вчителя в здоров'язбережувальному середовищі вищого навчального закладу у педагогічному аспекті зумовлена тим, що деякі питання недостатньо розроблені.

Мета статті: висвітлення критеріїв і показників вихованості особистості майбутнього вчителя в здоров'язбережувальному середовищі ВНЗ і визначення її рівнів у процесі експериментального дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вихованість – інтегративна особливість особистості, що характеризується обсягом і характером засвоєних знань, умінь, навичок, звичок, якостей і властивостей, що реалізуються в діяльності [9, с. 42]. І. Подласий, наголошує на тому, що в основу оцінки вихованості повинна бути покладена загальна спрямованість особистості, а не окремі її якості. Останні необхідно розглядати у зв'язку з мотивами поведінки, оскільки вчинок чи дія, які розглядаються поза мотивом, що їх викликав, не можуть адекватно характеризувати рівень вихованості [6, с. 231]. Цікавою, на наш погляд, є думка дослідників В. Райко та В. Мірошніченко, які розглядають вихованість як сукупність досягнень у різних видах діяльності, у якій поєд-

нується педагогічне керівництво з розвитком пізнавального інтересу, вольового зусилля та активно-творчої патріотичної діяльності [7, с. 48–49].

За В. Багрії, критерій трактується як «мірило» для визначення оцінки предмета або явища; ознаку, взяту за основу класифікації, орієнтир, індикатор, на основі якого відбувається оцінка або класифікація чого-небудь, визначається значущість або незначущість у стані об'єкта [1]. Критерій є стандартом, на основі якого можна оцінити, порівняти реальне педагогічне явище, процес або якість за еталоном. У процесі вивчення критеріїв важливим є визначення їхніх показників: компонентів критерію, конкретним, типовим виявленням однієї із суттєвих сторін об'єкта, за яким можна встановити наявність якості та рівень його розвитку. Показник – це свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення в чому-небудь [2, с. 838].

Тому для будь-якого критерію характерна наявність показників, які відображають найважливіші стійкі властивості об'єкта, що забезпечують його існування. Головними характеристиками «показника» є конкретність, що дозволяє розглядати його як більш частковий стосовно критерію, і діагностичність, що дозволяє йому бути доступним для спостереження й обліку. Показникам відводиться важлива роль у діагностуванні, а саме, завдяки їм маємо можливість судити про розвиток явища, що вивчається [8, с. 218].

Рівень – це ступінь досягнення у чому-небудь [1]. У нашому дослідженні рівень – це ступінь вихованості особистості майбутнього вчителя в здоров'язбережувальному середовищі ВНЗ.

Визначаючи критерії вихованості особистості майбутнього вчителя, керуємо сутнісними характеристиками виховання особистості майбутнього вчителя в здоров'язбережувальному середовищі і положеннями критеріального підходу (критерії мають фіксувати діяльнісний стан суб'єкта, нести інформацію про характер діяльності, про мотиви і ставлення до її виконання).

Виділяємо такі критерії: мотиваційно-ціннісний; когнітивно-пізнавальний; здоров'язбережувальний (за П. Хоменко) [10]; діяльнісно-практичний; результативно-рефлексивний.

Широкий спектр виховання особистості майбутнього вчителя окреслений у розділах дисертації, обумовлює введення узагальнених показників для кожного з критеріїв. Нами були розроблені три рівні вихованості особистості майбутнього вчителя в здоров'язбережувальному середовищі ВНЗ: високий, середній і низький.

Таким чином, при визначенні нами комплексу критеріїв і показників вихованості особистості майбутнього вчителя в

здоров'язбережувальному середовищі ВНЗ спираємося на прийнятту нами психолого-педагогічну структуру: мотиваційний, когнітивний, здоров'язбережувальний, діяльнісний і результативний компоненти.

Мотиваційний – виконує мотиваційну функцію, розглядається як сукупність рушійних сил, що спонукає особистість майбутнього вчителя до здійснення певних дій. Мотивація відіграє важливу роль у навчально-пізнавальній діяльності. Л. Виготський вважає, що «думка народжується не з іншої думки, а з мотивуючої сфери нашої свідомості», остання захоплює всі сфери: і інтереси, і потреби, і емоції, і афекти [3, с. 379]. Сформувати в особистості мотиваційну сферу – означає виробити в неї систему цінностей, виховати потребу в суспільно-корисній діяльності, в набутті нових знань і вмій, розкрити особистісний смисл учіння, коли особистість усвідомлює не тільки об'єктивне, а й суб'єктивне значення цього процесу, тобто він усвідомлює, як учіння допоможе їй визначити своє місце в житті суспільства і досягнути суспільно-корисних цілей [5, с. 67].

Когнітивний – охоплює сукупність спеціальних здоров'язбережувальних знань в особистості майбутнього вчителя, практичного досвіду, що необхідні задля виконання ефектної діяльності.

Цей компонент має за мету формування знань, які складатимуть основу вихованості особистості майбутнього вчителя, зорієнтований на розвиток у студентів здоров'язбережувальної спрямованості, виявляється у відповідних інтересах, нахилах, переконаннях. Молоді люди повинні усвідомлювати себе частиною природи, у них мають розвиватися прагнення берегти й зміцнювати здоров'я. Важливо, щоб особистість майбутнього вчителя розуміла згубність впливу шкідливих звичок на молодий організм.

Здоров'язбережувальний – розглядається як інтерес особистості майбутнього вчителя до здоров'язбережувальної діяльності; бажання володіти новими здоров'язбережувальними технологіями та досягати успіху у їхньому засвоєнні; вміння формувати власну мотивацію та мотивацію оточення щодо ведення здорового способу життя.

Цей компонент передбачає не тільки інформативність, але й застосування здобутих знань на практиці, володіння методиками зміцнення здоров'я й запобігання захворюванням, формування спрямованості мислення особистості майбутнього вчителя на здоров'язбережування.

Діяльнісний – виявляється як уміння обирати, реалізувати, прогнозувати свої дії та вчинки, контролювати та регулювати свою поведінку, знатність до саморегулювання (за М. Гриньовою) [4].

Зазначений компонент допомагає опануванню особистостями майбутніх учителів набутих знань, умінь і навичок, які будуть необхідними для реалізації здоров'язбережувальної компетентності. Тобто цей компонент є результатом оволодіння майбутнім фахівцем у процесі підготовки необхідним обсягом умінь і навичок виконання здоров'язбережувальних дій, які відображають особистісну спрямованість на ведення активного, систематичного здорового способу життя, самостійне регулярне використання різноманітних форм рухової активності (спорт, фізична культура, танці), вдосконалення свого психічного (духовного) стану, ціннісне ставлення особистості до стану свого здоров'я.

Результативний – виявляється як завершальний етап у процесі виховання особистості майбутнього вчителя в здоров'язбережувальному середовищі ВНЗ, передбачає оцінку досягнення мети виховання й опанування вихованцями змісту виховання, набуття ними здоров'язбережувальних навичок, звичок і вмінь, їхнього впливу на повсякденну діяльність.

Відповідно до вищезазначеного дамо характеристику таких критеріїв: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-пізнавального, здоров'язбережувального, діялісно-практичного, результативно-рефлексивного:

Мотиваційно-ціннісний – це ступінь сформованості мотивації в особистості майбутнього вчителя до здоров'я-

збережувальних дій; бажання працювати в напрямку збереження та зміцнення здоров'я; мотивація досягнення успіху в майбутній професійній діяльності; визначає оцінку майбутнього фахівця до всіх складових здоров'я: емоційну стійкість; відчуття відповідальності за стан свого здоров'я та здоров'я оточуючих; задоволеність при виконанні діяльності щодо формування фізичного здоров'я; відчуття власної значущості й ефективності своїх дій.

Узагальнений показник: мотивація досягнення успіху в здоров'язбережувальній діяльності; визначає оцінку майбутнього фахівця до всіх складових здоров'я; задоволеність при виконанні діяльності щодо формування фізичного здоров'я; відчуття власної значущості й ефективності своїх дій; потреба у реалізації власного потенціалу; бажання до занять здоров'язбережувальною активністю.

Високий рівень: висока мотивація до збереження і зміцнення здоров'я свого і оточуючих, до занять здоров'язбережувальною активністю; мотивація на рівні продуктивності (ініціативні, відповідальні, наполегливі щодо подолання перешкод, труднощів); позитивне ставлення до оточення; мають потребу у творчій реалізації власного потенціалу; діагностується мотивація до успіху.

Середній рівень: часткова мотивація до збереження і зміцнення здоров'я, до занять здоров'язбережувальною активністю; мають інтерес до здоров'язбережування, потребу в оволодінні певними знаннями.

Низький рівень: низька мотивація до збереження й зміцнення здоров'я, до занять здоров'язбережувальною активністю; споживчий тип мотивації (малоініціативні, неадекватно оцінюють свої можливості); відсутність інтересу і мети; діагностується відчуття страху перед випробуваннями

Когнітивно-пізнавальний – набуття знань про здоров'я людини, здоров'язбережування, виходячи з того, що оцінка наявних та отриманих знань в особистості майбутнього вчителя вищої школи буде визначати їхній загальний рівень усвідомленості важливості здоров'я, прагнення до самопізнання.

На нашу думку, саме цей критерій надає можливості визначити ступінь засвоєння майбутніми вчителями теоретичних знань у сфері здоров'язбережування, що є одним із важливих у структурі пізнавальної активності та формування фізичного здоров'я в цілому.

Узагальнений показник: ступінь засвоєння майбутніми вчителями теоретичних знань у сфері здоров'язбережування, програми здоров'язбережувальної активності; всебічний аналіз явищ навколишньої дійсності; здійснення правильного вибору; віра в себе; усвідомлення сенсу життя; наявність позитивного ідеалу; вплив занять фізичними вправами на організм.

Високий рівень: глибина та системність знання щодо ідей здоров'язбережування оцінюється на високому рівні; раціональний аналіз явищ навколишньої дійсності; наявність мети та ідеалу; знають своє призначення.

Середній рівень: глибина та системність знань щодо ідей здоров'язбережування оцінюється на середньому рівні, не розуміють їхньої сутності; мають приклад для наслідування.

Низький рівень: знання щодо ідей здоров'язбережування оцінюється на низькому рівні; байдужість.

Здоров'язбережувальний – усвідомлення особистістю майбутнього вчителя ролі здоров'я; рівня засвоєння майбутніми фахівцями сучасних знань про здоровий спосіб життя; сформованості мотиваційно-ціннісного ставлення до збереження й зміцнення здоров'я; ступеню володіння методиками й засобами збереження і зміцнення власного здоров'я та здоров'я свого оточення.

Узагальнений показник: інтерес, бажання до засвоєння особистістю майбутнього вчителя сучасних знань про здоровий спосіб життя, програми здоров'язбережувальної активності; володіння методиками зміцнення здоров'я й запобігання захворюванням; формування спрямованості мислення особистості майбутнього вчителя на здоров'язбережування.

Високий рівень: мають високий інтерес, бажання до збе-

реження і зміцнення власного здоров'я та здоров'я свого оточення, здоров'язбережувальної активності; оволодіння технологіями, методами, засобами здоров'язбережування.

Середній рівень: частковий інтерес, бажання до збереження і зміцнення власного здоров'я та здоров'я свого оточення; мають цікавість до здоров'язбережування.

Низький рівень: низький інтерес, бажання до збереження і зміцнення власного здоров'я та здоров'я свого оточення.

Діяльнісно-практичний – здатність і вміння використовувати знання при вирішенні завдань на практиці, сформованими цінностями і досвідом, приймати виважені рішення у власній зоні відповідальності.

Узагальнений показник: сформованість до вмінь, оволодіння методами, способами і досвідом розв'язання завдань; організаторські якості.

Високий рівень: уміють: застосовувати свої знання на практиці; добирати та реалізовувати методи, засоби; мають високий рівень організаторських якостей, що характеризується винахідливістю, орієнтацією, вимогливістю та наполегливістю; проявляють високу активність.

Середній рівень: не завжди вміють: застосовувати свої знання на практиці; недостатня впевненість; проявляють середню активність; мають середній рівень організаторських якостей.

Низький рівень: не вміють застосовувати свої знання на практиці; не активні; мають середній рівень організаторських якостей.

Результативно-рефлексивний – уміння особистістю майбутнього вчителя здійснювати контроль, самоконтроль, самоаналіз та усвідомлювати оцінку та самооцінку результатів своєї діяльності, з метою подальшого самовдосконалення.

Узагальнений показник: контроль, самоконтроль, самооцінка, самопізнання, самовиховання та самоствердження своєї діяльності; самоаналіз власних думок, почуттів, вчинків.

Високий рівень: прагнення до самовдосконалення та розвитку; здатність до прогнозування та передбачення результатів своєї діяльності, адекватної оцінки, самооцінки та аналізу своєї роботи, самоконтроль.

Середній рівень: здатність до саморозвитку та самодіагностики, самооцінки власних можливостей на частково-пошуковому рівні.

Низький рівень: спостерігається потреба у самовдоскона-

ленні лише при появі труднощів; здатність до саморозвитку та самодіагностики, самооцінки власних можливостей на низькому рівні.

Зазначимо, що залежно від прояву показників зазначених критеріїв особистостей майбутніх учителів, можемо стверджувати про рівень вихованості (високого, середнього чи низького) в цілому.

Висновки з даного дослідження. Отже, до критеріїв вихованості особистості майбутнього вчителя в здоров'язбережувальному середовищі вищого начального закладу віднесено мотиваційно-ціннісний; когнітивно-пізнавальний; здоров'язбережувальний; діяльнісно-практичний, результативно-рефлексивний. Визначені критерії, рівні та показники вихованості особистості майбутнього вчителя в здоров'язбережувальному середовищі вищого начального закладу забезпечать можливість проведення моніторингових досліджень із цього питання.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у вивченні питання виховання особистості майбутнього вчителя в здоров'язбережувальному середовищі вищого навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Багрій, В. Н. Критерії та рівні сформованості професійних умінь майбутніх соціальних педагогів / В. Н. Багрій // Зб. наук. праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2012. – № 6. – С. 10–14.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – Київ: Ірпінь: Перун, 2002. – 1440 с.
3. Выготский, Л. С. Избранные психологические исследования / Л. С. Выготский. – Москва: АПН СССР, 1956. – 379 с.
4. Гриньова, М. В. Саморегуляція: навч.-метод. посіб. / М. В. Гриньова. – Полтава: АСМІ, – 2008. – 266 с.
5. Машбиц, Е. И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения / Е. И. Машбиц. – Москва: Педагогика, 1988. – 192 с.
6. Подласый, И. П. Педагогика / И. П. Подласый. – Москва, 1996. – 462 с.
7. Райко, В. В. Критерії оцінки ефективності патріотичного виховання майбутніх офіцерів прикордонників // Райко В. В., Мірошниченко В. І. – Луганськ: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 10 (197). – Ч. 1. – С. 48–49.
8. Решетник, С. Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України до службової діяльності / С. Решетник // Зб. наук. праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2013. – № 2 (8). – С. 217–223.
9. Стефановская, Т. А. Педагогика: наука и искусство / Т. А. Стефановская. – Москва, 1998. – 158 с.
10. Хоменко, П. В. Теоретичні і методичні основи природничо-наукової підготовки майбутніх фахівців фізичної культури у вищому педагогічному навчальному закладі: дис. ... докт. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Хоменко Павло Віталійович. – Полтава, 2014. – 587 с.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 12.11.2017

Момот Е. О. Критерии, показатели и уровни воспитанности личности будущего учителя в здоровьесохраняющей среде высшего учебного заведения.

А Исследованы критерии воспитанности личности будущего учителя в здоровьесохраняющей среде высшего учебного заведения, которые характеризуются усвоением знаний, умений, навыков, привычек, качеств и свойств, реализуются в деятельности, раскрыты их показатели и уровневые характеристики с целью проведения диагностических срезов для оценивания состояния и уровня воспитанности будущих специалистов, а также подбора эффективных форм, методов и приёмов воспитания в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: личность будущего учителя; здоровьесохраняющая среда высшего учебного заведения; критерии, показатели, уровни воспитанности личности будущего учителя

Momot O. O. Criteria, indicators and educational levels of personality of future teacher in the healthy environment of high school.

S The problem of measuring and assessing the upbringing of personality of future teacher in the healthy environment of a high school is a priority in our study, as well as in pedagogical science as a whole. Diagnosis of parenting is a process of identifying the level of personality development, the peculiarities of manifestation of its qualities. The article examines the criteria of upbringing of personality of future teacher in the healthy environment of high school, which is characterized by the acquisition of knowledge, skills, habits, qualities and properties that are implemented in the activity, their indicators and level characteristics are revealed for the purpose of conducting diagnostic sections for evaluation it will determine the level of education of future specialists, as well as the selection of effective forms, methods and methods of education at the high school. Determining the criteria for the upbringing of personality of future teacher in the healthy environment of high school, we were guided by the essential characteristics of upbringing the personality of the future teacher in the healthy environment and the provisions of the criterion approach (criteria must fix the activity state of the subject, carry information about the nature of the activity, the motives and attitude towards its implementation).

Key words: personality of future teacher; healthy environment of the high school; criteria, indicators, level of education of personality of future teacher